

บทที่ 1

บทนำ

ปัญหาและความเป็นมาของปัญหา

1. สารคดีเป็นวรรณกรรมประเภทหนึ่ง

สารคดีคือรูปแบบการนำเสนอสารสนเทศชนิดหนึ่ง เป็นความเรียงที่มีลักษณะตรงข้ามกับบันเทิงคดี กุหลาบ มัลลิกะมาส (2531 : 175) นิยามว่า “สารคดี คือเรื่องที่มีเนื้อหาสาระที่เป็นความจริงในอันที่จะให้ความรู้ ความคิด หรือทฤษฎีและหลักการตามที่เป็นจริง แม้บางเรื่องอาจให้ ความบันเทิงไปด้วย (แต่ถือว่าเป็นความบันเทิงด้านภูมิปัญญา)”

งานที่จัดเป็นสารคดีตามนิยามข้างต้นนี้ คือรูปแบบต่างๆของข้อเขียนที่ปรากฏในสิ่งพิมพ์และเอกสารต่างๆ มักเป็นข้อเขียนขนาดสั้น ไม่ใช่ตำราและรายงานการวิจัย ถึงแม้แสดงข้อเท็จจริงและสิ่งที่ผู้เขียนพบในประสบการณ์จริงก็ไม่ได้มุ่งเสนอแต่ข้อเท็จจริง ส่วนใหญ่แล้วจะโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม ทศนะและน้ำเสียงของผู้เขียนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ที่สร้างผลกระทบต่อผู้รับ

ตามนัยนี้ถ้าพิจารณาสารคดีที่มีชื่อเสียงและไม่พ้นสมัยก็ยิ่งเห็นชัดว่า สารคดีอาจจัดเป็นงานเขียนที่มีคุณค่าทางวรรณศิลป์ไม่ด้อยไปกว่าบันเทิงคดี เช่น พระราชนิพนธ์ ไกลบ้าน ใน รัชกาลที่ 5 นิทานโบราณคดี และ ประวัติบุคคลสำคัญ ของ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ความสำเร็จและความล้มเหลว ของ มล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ เป็นต้น

ขอบเขตเนื้อหาของสารคดีเป็นเรื่องทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ เช่น ธรรมชาติ-วิทยา ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม แม้แต่ปัญหาที่เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เสน่ห์ของสารคดีอยู่ที่ทศนะและความสามารถในการใช้ภาษาของผู้เขียน สารคดีที่ผู้เขียนสามารถ เรียบเรียงได้อย่างมีศิลปะพร้อมกับเสนอแง่คิดได้อย่างลึกซึ้งก็นับเป็นผลงานที่มีคุณค่าทางวรรณกรรม ดังที่ มล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2522 : 6 - 7) ได้กล่าวไว้ว่า

... สารคดี ข้าพเจ้าจะใช้ในความหมายว่า งานเขียนที่ไม่มีตัวละครสมมติ ...

ถึงแม้ว่าจะเป็นงานเขียนที่ผู้เขียนมีเจตนาจะให้ความรู้แก่ผู้อ่าน แต่ที่พึงเล็งจะให้ความพึงพอใจอันเกิดมาจากการประกอบรูป ประกอบแบบ พง์เล็งเลือกเฟ้นการใช้ถ้อยคำในภาษาทำให้เกิดอารมณ์ตามสมควร งานเขียนที่พึงเล็งเชิงความรู้ พง์เล็งจะสอนโดยไม่คำนึงถึงอารมณ์ไม่ถือเป็นสารคดี ถือเป็นหนังสือความรู้หรือ

หนังสือวิชาการ ทั้งนี้อาจมีงานเขียนที่ผู้เขียนเจตนาจะให้ความรู้แต่โดยบังเอิญ งานเขียนนั้นทำให้เกิด “รส” กระทบอารมณ์ผู้อ่านด้วยสิ่งสุนทรบางอย่างหรือสิ่งที่เกิดมาจากความงามของรูปหรือแบบที่ประกอบขึ้น หนังสือความรู้กลายเป็น ศิลปกรรมขึ้นมาด้วยเหตุที่ผู้เขียนเป็นศิลปิน โดยธรรมชาติ หนังสือความรู้บางเล่ม นั้นข้าพเจ้าอาจถือว่าเป็นวรรณกรรมประเภทสารคดีก็ได้

โดยทั่วไปคุณลักษณะทางสุนทรียภาพในภาษาเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้การสื่อสารบรรลุ วัตถุประสงค์การสื่อสารที่มีคุณภาพคือการสื่อสารที่มี “อิทธิพลสัมผัสกระทบความคิดและอารมณ์ของผู้อ่าน” ให้คล้อยตามผู้ส่งสาร (ดวงมน จิตรจันทน์, 2536 : 11)

จึงถือได้ว่าสารคดีเป็นวรรณกรรมประเภทหนึ่งซึ่งให้สาระควบคู่ไปกับความบันเทิง สารคดีที่มีคุณภาพย่อมโน้มน้าวใจผู้รับสารและกระตุ้นการขบคิดพิจารณา เพราะสารคดีชิ้นนั้น เสนอทัศนะของเรื่องได้อย่างเฉียบคม พร้อมทั้งให้อรรถรสทางภาษาหรือใช้ภาษาอย่างมี สุนทรียภาพ

2. ความสำคัญของวจนลีลาในการศึกษาวรรณกรรม

สุนทรียภาพในงานเขียนประเภทใดก็ตามเกิดขึ้นได้ด้วยความประสานของรูปแบบและเนื้อหา ผู้แต่งจำเป็นต้องเลือกสรรรูปแบบและกลวิธีที่เหมาะสมต่อการสื่อความหมาย ในปัจจุบันแนวโน้มของวรรณคดีวิจารณ์มักเน้นที่การศึกษาตัวบท ดังนั้นวิชาวจนลีลา (Stylistics) จึงเป็นที่ นิยมศึกษากันมาก (เจตนา นาควัชระ, 2520 : 43)

คำว่า ลีลา หรือวจนลีลา แต่เดิมเรียกแตกต่างกันไป เป็นต้นว่า ฝิปาก ลำนวน คารม ภาษาวิชาการมักเรียกว่า ท่วงทำนองเขียน หรือ Style (เปลื้อง ณ นคร, 2540 : 43) การศึกษา วจนลีลาคือการศึกษาวิธีการเลือกสรรถ้อยคำ ผูกประโยค และเรียงลำดับความให้เหมาะสมกับบริบท และเพื่อถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกของผู้ส่งสารออกมา วจนลีลาของบุคคลใดย่อมสะท้อนบุคลิกหรือลักษณะเฉพาะของบุคคลนั้น นักเขียนหรือนักพูดที่มีชื่อเสียงคือผู้ที่ประสบความสำเร็จในการใช้วจนลีลาโน้มน้าวใจผู้รับสาร ผู้รับสารจะจดจำได้ว่าวิธีการเขียนหรือพูดแต่ละแบบเป็น วจนลีลาของใคร เช่น วจนลีลาของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช คือการนิยมใช้ภาษาพูดในบทความสร้างความเป็นกันเองและก่อให้เกิดอารมณ์ขัน ในขณะที่วจนลีลาของ ‘รงค์ วงษ์สวรรค์ คือ การนิยมใช้ถ้อยคำแปลกที่ผู้เขียนประดิษฐ์ขึ้นใหม่

ในแง่กระบวนการสื่อสารวจนลีลาเกี่ยวข้องกับวิธีการจัดสารของผู้ส่งสารแต่ละคน วิธีการจัดสารได้แก่ การเรียบเรียงรหัสและเนื้อหาของสารตามรูปแบบที่กำหนดขึ้น รหัสของสาร (Message Codes) หมายถึงสัญลักษณ์ที่ใช้สื่อความหมาย อันได้แก่ วจนภาษาและอวจนภาษา ส่วนเนื้อหา

ของสาร (Content) หมายถึงสาระหรือมวลความรู้ประสบการณ์ต่างๆที่ผู้ส่งสารต้องการสื่อความออกไป ไปถึงที่มีอิทธิพลต่อวิธีการจัดสารของผู้สื่อแต่ละคนประกอบไปด้วยปัจจัยด้านผู้รับสาร (The Receiver) และปัจจัยด้านบุคลิกส่วนตัวของผู้ส่งสาร (Personality and Characteristics of the Source) ก่อนที่จะสื่อสารผู้ส่งสารต้องเลือกจัดสารให้เหมาะสมกับ กลุ่มผู้รับสาร ในขณะที่เดียวกันผู้ส่งสารแต่ละคนจะมีวิธีการจัดสารแตกต่างกันไปตามทัศนคติ ความรู้ วัฒนธรรมและสังคม (ปรมะ สตะ เวทิน,2538 : 70 - 71)

ดังนั้นวจนลีลาในข้อเขียนย่อมเชื่อมโยงกับองค์ประกอบด้านผู้รับสารและผู้ส่งสาร กลุ่มของผู้รับสารที่แปรตาม เพศ วัย การศึกษา อาชีพ หรือความสนใจ จะช่วยกำหนดกรอบของเนื้อหา และรูปแบบการนำเสนอสารว่าควรควรนำเสนอในระดับยากง่าย ลึกซึ้ง หรือครอบคลุม สิ่งใดเพียงใด ส่วนผู้ส่งสารจะมีวิธีการเรียบเรียงเนื้อหาแตกต่างกันไปตามฝีมือและพื้นภูมิประสบการณ์รวมทั้งวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร นอกจากนี้วจนลีลายังผันแปรไปตาม ความยากง่ายของเนื้อหา กล่าวอีกนัยหนึ่ง วจนลีลาที่มีความสัมพันธ์กับเนื้อหาอย่างไม่อาจแยกออกจากกันได้ ทั้งนี้เพราะการใช้วจนลีลาที่ต่างกัน ย่อมแสดงความหมายที่ต่างกันด้วย

ในเมื่อวจนลีลาเป็นส่วนของรูปแบบ โครงสร้าง หรือวิธีจัดองค์ประกอบภาษา เนื้อหาสาระที่ปรากฏแก่ผู้รับจะเรียบง่ายหรือซับซ้อนก็ต้องอาศัยรูปแบบที่เหมาะสม ผู้รังสรรค์ภาษาที่สามารถประสานเนื้อหากับรูปแบบได้ย่อมสร้างความงามให้เกิดขึ้นได้ กล่าวได้ว่าวิธีการจัดสารหรือประกอบวัสดุของผู้ส่งสารส่งผลให้งานประเภทเดียวกันมีสีสันและความลุ่มลึกต่างกัน การศึกษาวจนลีลาทั้งในประเด็นการสร้างคุณภาพแก่การสื่อสารและความสัมพันธ์ระหว่าง วจนลีลากับเนื้อหา จะทำให้เข้าใจความหมายและคุณค่าของผลงานยิ่งขึ้น

ความสนใจศึกษาวจนลีลาปรากฏในวิทยากร 2 สาขา คือ ภาษาศาสตร์สังคมและ วรรณคดีศึกษา ภาษาศาสตร์สังคมอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมทางภาษากับบริบทของสังคมและสนใจวจนลีลาในแง่ที่เป็นวิธีการจัดองค์ประกอบของภาษาที่ผันแปรไปตามบริบทหรือสถานการณ์ เป็นต้นว่าสถานภาพของผู้สื่อสาร สถานที่ที่ใช้สื่อสาร หรือโอกาสที่จะใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร

วจนลีลาตามนัยนี้แบ่งประเภทอย่างกว้างๆได้เป็น 2 ประเภท คือวจนลีลาแบบเป็นทางการ และวจนลีลาแบบไม่เป็นทางการ (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์,2540 : 70) นอกจากนี้ยังจัดแบ่งวจนลีลาตามทำเนียบภาษา(Register) อันได้แก่ หน้าที่ สถานการณ์ วัตถุประสงค์ และแวดวงอาชีพ (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์,2540 : 8) ดังนั้นวจนลีลาในทำเนียบภาษาแพทย่อม แตกต่างจากวจนลีลาในทำเนียบภาษาสื่อมวลชน เป็นต้น เมื่อพิจารณาแนวคิดนี้เชื่อมโยงกับ การศึกษาวจนลีลาในสารคดีโทรทัศน์ การศึกษาวจนลีลาตามแนวคิดนี้คือการศึกษาวจนลีลาในทำเนียบภาษาสื่อมวลชนประเภทสารคดีโทรทัศน์ ถ้าพิจารณาวจนลีลาตามสถานการณ์การใช้ ภาษาย่างกว้างๆ วจนลีลาในทำเนียบภาษาสารคดี

โทรทัศน์อาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ วัฒนธรมที่เป็นแบบแผนและวัฒนธรมที่กึ่งแบบแผน ในขณะที่เดียวกันวัฒนธรมทั้ง 2 ประเภทดังกล่าวก็ยังคงแตกต่างกันไปตามเนื้อหาของงานแต่ละชิ้น

ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าวัฒนธรมในรายการ โลกสลัปส์ ตามแนวคิดนี้คือวัฒนธรมในทำเนียบภาษาสารคดีโทรทัศน์ที่มีลักษณะกึ่งแบบแผน ผู้วิจัยพบว่าผู้ผลิตเลือกเฟ้นองค์ประกอบของภาษาเพื่อให้ผู้ชมกลุ่มกว้างได้ประจักษ์ในคุณค่าของวิถีชีวิตของกลุ่มชนและสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับเนื้อหาที่อาจที่อาจจัดเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ ธรรมชาติวิทยา และ ศิลปวัฒนธรรม ด้วยเหตุที่มีกลุ่มผู้ชมต่างวัยต่างสถานะ ผู้ผลิตจึงมักเลือกใช้ทำที่ให้ความรู้สึกใกล้ชิดมากกว่าระดับภาษาแบบแผน แต่ก็ยังมุ่งแสดงความหนักแน่นจริงจัง เช่น ในบทสารคดีชุด “อาณาจักรล้านนา” ตอน “กำเนิดอาณาจักร” ที่ว่า

...ในวันคาหรือวันก่อนพิธีตานก๋วยสลากของชาวบ้านป่าแดด จังหวัด เชียงใหม่ผู้ชายจะ ง่วนอยู่กับการสานก๋วยหรือตะกร้าแบบง่ายๆ ในขณะที่ แม่ฮ้อย จะสาละวนอยู่กับการทำขนม และจัดหาอาหารแห้งเตรียมไว้ใส่ใน ก๋วยสลาก ประเพณีตานก๋วยสลากนี้เป็นการรำลึกถึงบรรพบุรุษ เพราะเป็นการถวายอุทิศสิ่งของให้กับผู้ตาย และอาจเป็นการทำบุญเพื่อกาลข้างหน้า อีกด้วย

เช้าวันรุ่งขึ้น แต่ละบ้านต่างนำก๋วยไปรวมกันที่วัด ก๋วยแต่ละอันจะมีเส้น สลากหรือปายกระดาษ เขียนข้อความระบุชื่อบรรพบุรุษผู้ที่ตนจะอุทิศ ส่วนกุศล และ สิ่งของนี้ไปให้ระหว่างที่รอคอยเวลานี้เองจึงต้องใช้เวลาตกแต่ง ก๋วยสลากของตนให้สวยงามที่สุดก่อนที่จะถึงมือผู้รับ(ชุด“อาณาจักรล้านนา” ตอน “กำเนิดอาณาจักร”)

เห็นได้ว่าบทบรรยายดังกล่าวได้อธิบายความมุ่งหมายของประเพณีตานก๋วยสลาก และกิจกรรมของชาวบ้านด้วยการใช้ภาษาในระดับกึ่งทางการสอดแทรกไปกับภาษาระดับทางการ ได้แก่การใช้ คำว่า “ง่วน”, “สาละวน” ซึ่งรับกับภาพความหมกมุ่นกับงานอย่างจริงจัง นอกจากคำเหล่านี้จะแสดงท่าที เต่าให้ฟังเหมือนได้เข้าร่วมในกิจกรรมด้วยแล้วคำว่า “แม่ฮ้อย” ก็เป็นคำสรรพนามภาษาถิ่นเหนือ ที่ช่วย เสริมความรู้สึกใกล้ชิดระหว่างผู้ส่งสาร บุคคลในสารกับ ผู้รับสาร แม้ว่าอาจอยู่ในถิ่นที่ต่างวัฒนธรรมออกไป

ดังได้กล่าวแล้วว่าสารคดีจัดเป็นวรรณกรรมเพราะมีเนื้อหาทางอารมณ์ความรู้สึกประกอบกับ เนื้อหาทางความคิดและความรู้ นั่นก็คือเป็นงานที่สื่อประสบการณ์ทางสุนทรียะ ร่วมกับเนื้อหาทาง ความรู้และข้อเท็จจริงจึงจะได้พิจารณาแนวคิดเกี่ยวกับภาษาในวรรณคดีศึกษาด้วย

ในการศึกษาวรรณคดีผู้ศึกษาสนใจภาษาในแง่ที่เป็นอุปกรณ์การสื่อสารและมักมุ่ง ค้นหาว่าภาษาเป็นอุปกรณ์สร้างพลังทางสุนทรียะของบทประพันธ์อย่างไร เนื่องจากว่าภาษาของวรรณกรรมเป็น “ภาษาที่บรรจุเลือกสรรมาเพื่อกระทบอารมณ์” (มล.บุญเหลือ เทพย-สุวรรณ,2522 : 15) ผู้ส่งสารจำเป็นต้องเลือกเฟ้นวัสดุคือภาษาโดยจุดมุ่งหมาย 2 ประการควบคู่กัน คือให้เกิดความไพเราะและเพื่อแสดงออกซึ่งความนึกคิดและอารมณ์ของตนให้บรรลุผลในการสื่อสาร (ดวงมน จิตรจันทน์,2536 : 11)

จึงกล่าวได้ว่าผู้สร้างสรรค์ภาษาสารคดีนอกจากจะเลือกนำเสนอข้อมูลตาม ความเป็นจริงในแง่มุมมองต่างๆแล้ว ยังต้องเลือกเฟ้นองค์ประกอบของภาษาอันได้แก่ถ้อยคำ สำนวน โวหาร ประโยค และข้อความ ที่สามารถส่งสารซึ่งประกอบด้วยความรู้สึกละเอียดให้กระทบใจผู้รับสารอีกด้วย

ปัจจัยส่วนหนึ่งของคุณค่าทางสุนทรียะของวรรณกรรมคือ วิธีการจัดองค์ประกอบของ ผู้ส่งสารซึ่งขึ้นอยู่กับท่วงท่าที่แสดงออกหรือลีลา (Style) ที่จะส่งผลเป็นอำนาจเร้าอารมณ์แก่ผู้รับ (พระยาอนุমানราชชน,2531 : 75) ตามความคิดนี้ท่วงท่าที่แสดงออกหรือลีลาในการสร้างสรรค์งานศิลปะมี 2 ประเภทใหญ่คือท่วงท่าที่แสดงออกเฉพาะบุคคล และท่วงท่าที่แสดงทั่วไปหรือสากล ซึ่งอาจสัมพันธ์กับวัฒนธรรม (พระยาอนุমানราชชน,2531 : 77) นอกจากนี้อาจกล่าวได้ว่าประเภทของงานอาจกำหนดลีลาที่ต่างกันอีกด้วย เช่น ลีลาของบันเทิงคดี สารคดี หรือบทความทางวิชาการ

อนึ่งผู้จัดองค์ประกอบของภาษาให้เกิดความงามนั้นจะต้องคำนึงถึงความประสานของลีลาและเนื้อความ ผู้ศึกษาจึงไม่อาจแยกการศึกษาองค์ประกอบของภาษาออกจากเนื้อความได้ การศึกษาวจนลีลากับเนื้อความต้องกระทำควบคู่กัน การเปลี่ยนองค์ประกอบของภาษาและลีลาย่อมมีผลกระทบต่อเนื้อความ ความเข้าใจว่าเนื้อความหนึ่งจะพูดได้หลายอย่างนั้นต้องนับว่าเป็นความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน ดังที่นักวรรณคดีได้ชี้ว่าถ้อยคำและข้อความต่างกัน “มีความหรือความหมายที่ละเอียด สุขุม ต่างกันด้วย” (กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์,2514 : 34-35)

การศึกษาหรือการวิจารณ์ภาษาสารคดีในแง่วิธีการจัดองค์ประกอบของภาษาที่ สัมพันธ์กับเนื้อความหรือวจนลีลาในงานวิจัยนี้จึงครอบคลุมการศึกษาองค์ประกอบของภาษาที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ทางการสื่อสาร หรือที่เรียกในวรรณคดีศึกษาว่า ความประสานของรูปแบบและเนื้อหานั้นเอง

การศึกษาการจัดองค์ประกอบของภาษาที่มีขั้นตอนเป็นระบบนั้นอาศัยเกณฑ์ การวิเคราะห์ภาษาตั้งแต่ระบบเล็กไปจนถึงระบบใหญ่ นักวรรณคดีบางท่านใช้แนวทางการศึกษาในวจนลีลาศาสตร์ (Stylistics) เช่นที่ปรากฏใน **Style in Fiction : A Linguistic Introduction to English Fictional Prose.** ของ Geoffrey N. Leech และ Michael H. Short การวิเคราะห์องค์ประกอบของภาษาดังกล่าวแบ่งเป็น 4 ระบบด้วยกัน ได้แก่ 1) ระบบคำ 2) ระบบไวยากรณ์ 3) ระบบ

อลังการ และ 4) บริบทและสัมพันธภาพ อันประกอบไปด้วย การวิเคราะห์และตีความภาษาในแง่ความมีเอกภาพ สัมพันธภาพ การสื่อความหมาย มุมมอง และเกณฑ์การใช้ภาษา เมื่อวิเคราะห์วิธีจัดองค์ประกอบภาษาที่โดดเด่นตามเกณฑ์การศึกษาทั้ง 4 ระบบได้แล้วจึงนำลักษณะเด่นนั้นมาตีความหาความหมายที่สัมพันธ์กับเนื้อความ (ชนเศ เวศร์ภาดา, 2533 : 73 – 75)

เนื่องจากสารคดีมีคุณสมบัติพิเศษแตกต่างไปจากข้อเขียนประเภทอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็น ข่าว บท ความ หรือคำร่ำที่มุ่งให้เฉพาะความรู้ตรงที่มีคุณสมบัติทางวรรณศิลป์ควบคู่ไปกับการแสดงทัศนะ และให้ความรู้ การศึกษาภาษาสารคดีจึงอาจดำเนินตามแนวคิดของการศึกษาภาษาในเชิงวรรณคดีศึกษา หรือการศึกษาภาษาในแง่วรรณศิลป์ ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจึงศึกษาภาษาบทสารคดี โลกกลับสี ตามวิธีการของนักวิจัยนิลาศาสตร์ดังที่ได้กล่าวข้างต้น เนื่องจากมีขอบเขตการศึกษาที่ครอบคลุมองค์ประกอบของภาษาทั้งหมดตั้งแต่หน่วยเล็กไปจนถึงหน่วยใหญ่ ทั้งวิธีการศึกษานี้ก็ไม่ได้ละเลยความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของภาษากับบริบทหรือ สถานการณ์ของการสื่อสารในฐานะที่เป็นสารคดีโทรทัศน์ด้วย

3. วรรณลีลาในสารคดีที่แพร่ผ่านสื่อโทรทัศน์

ถึงแม้ว่างานวิจัยเกี่ยวกับวรรณลีลาโดยทั่วไปมักเป็นงานวิจัยเกี่ยวกับบันเทิงคดี การศึกษาเรื่องวรรณลีลาในสารคดีซึ่งเป็นวรรณกรรมประเภทหนึ่งก็เป็นเรื่องที่น่าสนใจไม่น้อยกว่า โดยเฉพาะสารคดีโทรทัศน์ซึ่งได้รับการพัฒนามาตามลำดับทั้งในด้านเทคนิคการผลิตและเนื้อหาที่น่าสนใจ

สื่อแต่ละชนิดมีวัตถุประสงค์ในการสื่อสารแตกต่างกัน วรรณลีลาสำหรับสื่อแต่ละอย่างจึงผิดแผกกันด้วย สื่อโทรทัศน์มีลักษณะเด่นที่การนำเสนอภาพเคลื่อนไหวพร้อมเสียงคำบรรยายและดนตรี บทสารคดีจึงมักเป็นการบรรยายประกอบภาพหรือเพิ่มเติมสิ่งที่ไม่ได้สื่อด้วยภาพ ขณะที่ สารคดีในสื่อสิ่งพิมพ์หรือวิทยุจะต้องบรรยายรายละเอียดของเรื่องให้เห็นภาพมากที่สุด และ ด้วยเหตุที่รายการโทรทัศน์มีระยะเวลาแพร่ภาพจำกัดภาษาโทรทัศน์จึงต้องกระชับเข้าใจง่าย ไม่เสียเวลาอธิบายความในสิ่งที่ภาพได้เล่าอยู่แล้ว ชีรภาพ โลหิตกุล (2539 : 45) จึงได้กล่าวถึง ภาษาสารคดีโทรทัศน์ไว้ว่า “เมื่อเป็นภาษาหนังสือพรรณนาโวหารจะมีอยู่มากเพื่อความสละสลวยและอรรถรสของผู้อ่าน แต่หากเป็นสารคดีโทรทัศน์คำพรรณนาจะถูกแทนที่ด้วยภาพ”

สารคดีโทรทัศน์ซึ่งผลิตโดยคนไทยมีทั้งที่เป็นรายการของส่วนราชการ รายการที่สถานีผลิตเอง และรายการที่บริษัทผู้ผลิตทำป้อนสถานี โดยมีผู้สนับสนุนเป็นกลุ่มธุรกิจทั้งรายใหญ่และรายย่อย ระยะเวลารายการเหล่านั้นมักเป็นรายการสารคดีสั้น 1-2 นาทีและรายการสารคดี ความยาวประมาณ 10 - 25 นาที เช่น รายการ ความรู้คือประทีป รายการ กระจกหกด้าน และ รายการ ชีพจรลงเท้า

ในปีพ.ศ.2530 รายการสารคดีโทรทัศน์เริ่มเป็นที่นิยมมากขึ้นเมื่อบริษัทแปซิฟิก-อินเตอร์คอมมิวนิเคชัน จำกัด ได้นำสารคดีชุด “แม่น้ำเหลือง” ของสถานีโทรทัศน์เอ็นเอชเค (NHK) ประเทศญี่ปุ่นมาแพร่ภาพในชื่อรายการ โลกสลับลี มีผู้สนใจติดตามชมมาก ความสำเร็จนี้เป็นเหตุให้หลายสถานีได้หันมาให้ความสำคัญกับรายการสารคดี และมีการผลิตรายการชุด ความยาว 30 นาทีขึ้น (เสาวณี ชินนาทอง, 2537 : 9) แม้แต่บริษัทแปซิฟิกฯ ก็ได้ผลิตรายการ โลกสลับลี เป็นของตนเองขึ้นมา โดยใช้เวลาผลิตนานถึง 2 ปี สารคดีชุดแรกที่บริษัทแปซิฟิกฯ ผลิตชื่อชุด “สิบสองปันนา” ได้รับการสนับสนุนจากสถานีโทรทัศน์ช่อง 5ให้นำมาแพร่ภาพทางสถานี สนองนโยบาย ส่งเสริมรายการที่ให้สาระประโยชน์ (“ช่อง 5 ปลื้มสารคดีแปซิฟิกฯ ไฟเขียวสารคดีติดเบรคบันเทิง”, 2533 : 42)

ปีพ.ศ. 2533 เรียกได้ว่าเป็นยุคทองยุคหนึ่งของสารคดีโทรทัศน์ในเมืองไทย เมื่อเกิดบริษัทผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์กว่า 20 บริษัท ผลิตรายการสารคดี 58 รายการ ทั้งบริษัทผู้ประกอบการรายใหญ่ก็ได้ช่วยสนับสนุนอุปถัมภ์รายการ เป็นต้นว่าบริษัท โอสโอสภาเด็กเสงหยู สนับสนุนรายการ คุณภาพเพื่อชีวิต บริษัทปูนซีเมนต์ไทยสนับสนุนรายการ บ้านทุ่งพัฒนา และธนาคารไทยพาณิชย์สนับสนุนรายการ โลกสลับลี เห็นได้ว่ารายการ โลกสลับลี สามารถใช้ทุนสูงในการผลิตได้เพราะได้รับการอุปถัมภ์จากผู้ประกอบการ ดังที่สารคดีชุด “ทะเลไทย” ซึ่งต้องบันทึกภาพใต้น้ำ ใช้เวลาผลิต 1 ปี 7 เดือน และใช้ทุนผลิตสูงถึงประมาณ 4 ล้านบาทมีความสมบูรณ์ทั้งด้านเนื้อหา รูปแบบ เป็นเหตุให้ผู้ชมหันมาสนใจรายการสารคดีโทรทัศน์กันมากขึ้น (“สารคดีฮิตจัดทะเลลึก 58 รายการเต็มจอคู่ บริษัทใหญ่ใช้สร้างภาพพจน์”, 2533 : 46)

4. รายการ โลกสลับลี

รายการ โลกสลับลี เป็นรายการที่นำเสนอเรื่องราวทางธรรมชาติวิทยาและศิลปวัฒนธรรม ช่วงที่ผลิตโดยคนไทยได้แพร่ภาพออกอากาศตั้งแต่ปีพ.ศ. 2532 – 2538 รวม สารคดีที่ได้นำเสนอมากกว่า 30 ชุด (ภูเก็ต กาญจนระวิชัย (สัมภาษณ์), 10 มีนาคม 2541) ลักษณะการนำเสนอของรายการคือการนำเสนอเนื้อเรื่องอย่างเจาะลึก พร้อมทั้งเรียบเรียงเรื่องราวให้เห็นถึงพัฒนาการของสิ่งที่ต้องการนำเสนออย่างต่อเนื่องควบคู่ไปกับการถ่ายทอดภาพจริงให้ปรากฏชัดเจนมากที่สุด คุณภาพของรายการเป็นที่ประจักษ์จนกระทั่งได้รับรางวัลโทรทัศน์ทองคำครั้งที่ 6 ปีพ.ศ. 2534 ประเภทส่งเสริมประวัติศาสตร์และโบราณคดีดีเด่นจากสารคดีชุด “แม่น้ำเจ้าพระยา” และได้รับการคัดเลือกจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติให้เป็นสารคดีตัวแทนประเทศไทยเข้าร่วมงานมหกรรมภาพยนตร์และวีดิทัศน์นานาชาติในปีพ.ศ.2534

ผู้วิจัยเลือกศึกษาวิจัยในบทบรรยายของรายการ โลกสลับลี เพราะตระหนักใน คุณภาพการสื่อสารของรายการ โดยเน้นการศึกษาในประเด็นการใช้วีดิทัศน์ที่สร้างคุณภาพแก่การสื่อสาร

และประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างวังนลิตากับเนื้อหาของรายการ เพื่อแสดงคุณค่าของงานอย่างเป็นเหตุเป็นผลตามหลักวิชา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่อง วังนลิตาในสารคดีโทรทัศน์ สามารถแบ่งได้เป็นงานวิจัยเกี่ยวกับวังนลิตา และ งานวิจัยที่ศึกษาเนื้อหาและภาษาของสารคดีโทรทัศน์

1. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องวังนลิตา

1.1 การศึกษาวังนลิตาในงานบันเทิงคดี

1.1.1 กรรณิการ์ ฤทธิเดช (2522) ศึกษาเรื่อง “วิเคราะห์เรื่องสั้นของยาขอบ” พบว่า ยาขอบเป็นนักเขียนที่มีท่วงทำนองแต่งและการใช้สำนวนภาษาไพเราะจับใจผู้อ่าน โดยเฉพาะ การพรรณนาถึงความรัก ความรู้สึกในหัวใจ ยาขอบมีลักษณะในการใช้ท่วงทำนองดังนี้ นิยมใช้คำง่ายๆ ให้ความหมายชัดเจน นิยมสร้างประโยคซับซ้อนมีคำขยายมาก ใช้ข้อความที่ให้รายละเอียดชัดเจน และจบลงอย่างสมบูรณ์ในแต่ละย่อหน้า

ในด้านการใช้โวหาร ยาขอบมีความสามารถในการใช้โวหารได้อย่างเหมาะสมและ ใจผู้อ่าน โวหารเหล่านั้นแบ่งได้เป็น การสร้างภาพในจิต ภาพพจน์ อุปมาอุปไมย การกล่าวเกินจริง และการใช้สัญลักษณ์ เมื่อพิจารณาท่วงทำนองแต่งกับบุคลิกภาพและทางเสียงของผู้ประพันธ์ การใช้ถ้อยคำสำนวนของยาขอบแสดงให้เห็นว่ายาขอบเป็นคนเจ้าชู้ ปากหวาน มีจิตใจและอารมณ์ละเอียดอ่อน

1.1.2 ธเนศ เวศร์ภาดา (2533) ศึกษาเรื่อง “ลิตาในงานร้อยแก้วของอังคาร กัลยาณพงศ์” พบว่าอังคารมีลิตาภาษาที่เป็นลักษณะเด่นเฉพาะและลิตาที่เป็นลักษณะเด่นซึ่ง สืบทอด “ขนบ” จากวรรณคดีร้อยแก้วประเภทคำสอนและชาดก ซึ่งลักษณะเด่นเฉพาะได้แก่ลิตาการใช้คำ อันประกอบไปด้วย การใช้คำที่สอดคล้องกับแก่นเรื่อง การใช้คำที่เกี่ยวข้องกับ พุทธศาสนา การใช้คำที่หมายถึงธรรมชาติ การใช้คำบอกแสงสี การใช้คำบอกเวลา ลิตาเด่นอื่นๆ ได้แก่ การไม่ใช้คำลักษณนาม การใช้กลุ่มคำที่มีขนาดยาว การเรียงลำดับคำในประโยคที่มี คำขยายอยู่หน้าคำกริยา และการใช้มุมมองแบบพรรณนะไว้ขอบเขต

ส่วนลิตาที่เป็นลักษณะเด่นซึ่งสืบทอด “ขนบ” จากวรรณคดีร้อยแก้วประเภทคำสอนและชาดกแบ่งเป็นด้านการใช้ภาษาและด้านแนวคิด ด้านการใช้ภาษามีการใช้คำเชื่อม การใช้สำนวนแปลจากภาษาบาลีและสำนวนโบราณ การใช้ภาพพจน์ การสร้างสมดุลทางโครงสร้างภาษา และการเล่น

เสียงสัมผัสคล้องจอง ส่วนทางด้านแนวคิดมีการสร้างความเกรงกลัว ความตระหนักรู้ และความเลื่อมใสศรัทธา

การใช้ลีลาภาษาดังกล่าวทำให้ร้อยแก้วของอังคารเป็นร้อยแก้วแท้อันทรงคุณค่าตามวรรณคดีโบราณ

1.1.3 พัทธรีย์ จำปา (2539) ศึกษาเรื่อง “วจนลีลาในวรรณกรรมสำหรับเด็ก” พบว่า วรรณกรรมสำหรับเด็กมีวจนลีลาทางด้านกลวิธีการใช้ภาษาที่เหมาะสมกับวัยของเด็ก คือใช้ คำง่าย ที่สื่อความหมายตรงตัว ใช้คำนามที่เป็นชื่อเรียกทั่วไป และคำนามที่เป็นชื่อเฉพาะมาตั้งเป็นชื่อตัวละคร ใช้คำที่ก่อให้เกิดภาพและความรู้สึกด้วยการเลือกคำที่ก่อให้เกิดความสนุกสนาน ทั้งยังใช้คำที่แสดงความสุขภาพ อ่อนนุ่ม เหมาะสมกับระดับของบุคคล เช่นการใช้คำนำหน้าชื่อ การใช้คำแสดงการขอบคุณและขอโทษ นอกจากนี้ยังมีการเล่นคำโดยใช้ถ้อยคำธรรมดา และคำที่มีเสียงสัมผัสคล้องจอง ในด้านการใช้ประโยคมีการใช้ประโยคสั้น ประโยคที่มีคำบอกความต่างเพื่อให้ความกระชับ รัดกุม ส่วนการเรียงลำดับความมีการเรียงลำดับความให้เป็นเอกภาพ ด้วยการแสดงเหตุผล การแสดงจุดหมาย และการขยายความ

สำหรับวจนลีลาทางด้านกลวิธีการใช้ภาษาที่ปลูกฝังแนวคิดด้านคุณธรรมให้แก่เด็ก พบว่า มีการใช้คำที่มีความหมายเชิงคุณธรรม คำที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและความเชื่อ นอกจากนี้ ยังมีการใช้คำที่มีความหมายเกี่ยวกับการบอกให้ทำเพื่อข้ายาเจตนาของผู้แต่ง ในด้านการใช้ประโยคมีการใช้ประโยคถามตอบและประโยคเปรียบเทียบที่สัมพันธ์กับแนวคิดของเรื่องซึ่งจะกระตุ้นให้เด็กรู้จักคิด

ในด้านการใช้ภาพพจน์ มีการใช้ภาพพจน์ 3 แบบ คือ บุคลาธิษฐาน อุปมา และอุปลักษณ์ เพื่อให้เด็กจินตนาการเห็นภาพได้เด่นชัด

1.1.4 สาคร บุญเลิศ (2525) ศึกษาเรื่อง “วิเคราะห์เรื่องสั้นของม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช” พบว่า ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่มีท่วงทำนองการเขียนดีเด่นในด้านการใช้ภาษาสื่อสารได้ดังประสงค์ ทำให้ผู้อ่านมีความเห็นคล้อยตามผู้แต่งไปด้วย ท่วงทำนองเด่นอยู่ที่การเขียนตรงไปตรงมาด้วยภาษาที่กระชับ รัดกุม เข้าใจง่าย มีลักษณะเขียนแบบเล่าเรื่องหรือสนทนาซึ่งสามารถจำแนกท่วงทำนองเด่นได้ คือ นิยมใช้สำนวนไทย ได้แก่ คำคู่ และคำเสริมสร้อย ใช้โวหารเปรียบเทียบ เหมือน เปรียบเทียบ เป็น เป็นสำคัญ อารมณ์ขันของม.ร.ว.คึกฤทธิ์มีลักษณะเด่นเฉพาะตัวที่ทำให้ผู้อ่านประทับใจและชวนให้ติดตามเรื่องไปโดยตลอด นิยมใช้สัญลักษณ์ 2 ประเภท คือ สัญลักษณ์ที่เป็นสากล และสัญลักษณ์ที่เป็นส่วนตัว ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้สัญลักษณ์ส่วนตัว และมักใช้ทางเสียงเสียดสี ล้อเลียน ทั้งเสียดสีบุคคล และระบบราชการ

1.2 การศึกษาวจนลีลาในข้อเขียนอื่น

1.2.1 ปรีชา ช้างขวัญยืน (2540) เสนองานวิจัย ข้ามวัฒนธรรมวาทศิลป์ไทย เพื่อพิจารณาการใช้ข้ามวัฒนธรรมวาทศิลป์ของพระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) พระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญา นันทภิกขุ) พระพยอม กัลยาโณ และพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) พบว่าพระภิกษุแต่ละท่านมี ข้ามวัฒนธรรมวาทศิลป์ที่เป็นลักษณะเด่นเฉพาะซึ่งเหมาะกับกลุ่มผู้รับสารที่แตกต่างกัน ข้ามวัฒนธรรมวาทศิลป์ของพระเทพเวทีเป็นภาษาที่เรียบเรียงมาอย่างดี ใช้ศัพท์อย่างแม่นยำ และมีความละเอียดครบถ้วน ข้ามวัฒนธรรมวาทศิลป์ของพระเทพวิสุทธิเมธีมักเป็นสาธกโวหาร มีลักษณะเป็นการเล่าเรื่องเหมือนผู้ใหญ่อสอนลูกหลาน และเน้นการสอนเพื่อให้บุคคลอยู่ในสังคมได้ ข้ามวัฒนธรรมวาทศิลป์ของ พระพยอม กัลยาโณ มีลักษณะเด่นที่การนิยมนำข้อมูลทันสมัย ใช้ภาษาวิยรรณ ใช้คำพูดรุนแรง และมักเป็นสาธกโวหาร ส่วนข้ามวัฒนธรรมวาทศิลป์ของพระธรรมโกศาจารย์ มีลักษณะเด่นที่การสร้างศัพท์และนิยามด้วยภาษาง่ายๆ ทั้งธรรมะแต่ละเรื่องก็นำมาสอนสามารถเชื่อมโยงให้เป็นเรื่องเดียวกันได้

งานวิจัยนี้ให้ข้อสรุปว่า พระพยอม กัลยาโณ ทำหน้าที่เหมือนครูประเภทที่คอยชักจูงให้ลูกศิษย์สนใจเรียนก่อนที่จะสนใจเนื้อหาจริงจัง พระเทพวิสุทธิเมธีทำหน้าที่เหมือนครูมัธยม ที่ปูพื้นฐานธรรมะสำหรับนำไปปฏิบัติและเตรียมไปสู่ความรู้ขั้นสูง พระธรรมโกศาจารย์ทำหน้าที่เหมือนอาจารย์มหาวิทยาลัย เพราะสอนสิ่งที่เป็นแก่นวิชาและโยงความสัมพันธ์ระหว่างหลักความรู้ต่างๆ พร้อมทั้งชี้แนะแนวทางประยุกต์ให้เกิดปัญญา ส่วนพระเทพเวทีทำหน้าที่เหมือนนักวิจัยที่มุ่งรวบรวมและวิเคราะห์ความรู้ให้เป็นขุมทรัพย์ทางปัญญา

1.2.2 มลฤดี พรโชคชัย (2538) ศึกษาเรื่อง “การศึกษาวจนลีลาของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์” พบว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มีการใช้ภาษาที่เป็นลักษณะเฉพาะ ดังนี้ 1) ชัดเจน ไม่กำกวม 2) สักดิ์สิทธิ์ มีอำนาจ น่าเชื่อถือ 3) มีลักษณะคลุมทัว 4) เป็นอิสระจากบริบท (Context - free) ใช้ได้กับสถานการณ์ทั่วไป

วจนลีลาของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มีลักษณะที่ชัดเจนทั้งในด้าน รูปวากยสัมพันธ์ ศัพท์และสำนวน โดยชนิดของสาระจะมีความสัมพันธ์กับรูปวากยสัมพันธ์ ชนิดของสาระในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แบ่งได้เป็น 1) สาระที่เป็นคำสั่งหรือข้อบังคับแบบไม่มีเงื่อนไขในการปฏิบัติตาม และมีเงื่อนไขในการปฏิบัติตาม 2) สาระที่เป็นคำอนุญาต 3) สาระที่เป็นคำจำกัดความ 4) สาระที่เป็นการแจ้งความให้ทราบแต่ละสาระจะมีรูปวากยสัมพันธ์เฉพาะ เช่น รูปวากยสัมพันธ์ของสาระที่เป็นคำสั่งหรือข้อบังคับจะมีคำว่า ต้อง ไม่ต้อง จำต้อง หรือการใช้ สรรพนาม ท่าน ท่านว่า เพื่อให้กฎหมายคู่ศักดิ์สิทธิ์ สูงส่ง

1.2.3 สุธาทิพย์ โมราลาช (2537) ศึกษาเรื่อง “ลีลาการเขียนเชิงวารสารศาสตร์ศึกษาจากการบรรณาธิกรณของบรรณาธิการ” พบว่าหลักเกณฑ์ที่บรรณาธิการใช้ในการประเมินคุณค่าหรือตรวจแก้งานเขียนของนักเขียนขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ 3 ประการ คือปัจจัยด้านนิตยสาร

ปัจจัยด้านบรรณาธิการ และปัจจัยด้านการเขียน ปัจจัยด้านนิตยสารประกอบไปด้วย กลุ่มผู้อ่าน กลุ่มทุน งบประมาณ โฆษณา และเวลาและเนื้อที่ ปัจจัยด้านบรรณาธิการจะประกอบไปด้วย พื้นความรู้และประสบการณ์ จริยธรรม บริบททางสังคม ศาสนาและเชื้อชาติ และอัตวิสัย ส่วนปัจจัยด้านการเขียนประกอบไปด้วย ศิลปะการเขียน ประเภทงานเขียน และตัวนักเขียน

2. งานวิจัยที่ศึกษาเนื้อหาและภาษาสารคดีโทรทัศน์

2.1 จีรวรรณ กมลรัตน์ โยธิน (2536) ศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์เนื้อหาและความหมายของสารคดีสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์ (2532 - 2534)” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาและศึกษาความหมายของรายการสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์ จากรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมจำนวน 6 รายการ ซึ่งจำแนกเนื้อหารายการได้เป็น 17 ประเภท ในการศึกษาวาทกรรมเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมสามารถจัดวาทกรรมได้เป็น 6 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มรณรงค์ทางสิ่งแวดล้อม 2) กลุ่มปฏิรูป 3) กลุ่มเปลี่ยนระบบ 4) กลุ่มผสมระหว่างกลุ่มปฏิรูปกับกลุ่มรณรงค์ทางสิ่งแวดล้อม 5) กลุ่มผสมระหว่างกลุ่มปฏิรูปกับกลุ่มเปลี่ยนระบบ 6) ไม่ระบุวิธีแก้ไขปัญหา ผลการวิจัยสรุปได้ว่ารายการสารคดีสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์มีความเคลื่อนไหวในช่วงปีแห่งการพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (พ.ศ.2532 - 2534) คือมีจำนวนมากขึ้นและเนื้อหาสาระมีความหลากหลายมากขึ้น

รายการสารคดีสิ่งแวดล้อมขนาดสั้นเสนอเรื่องทรัพยากรป่าไม้มากที่สุด ส่วนรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมขนาดยาวเสนอเรื่องสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมมากที่สุด รายการสารคดีสิ่งแวดล้อมขนาดสั้นเสนอวาทกรรมในการแก้ไขปัญหาแนวรณรงค์ทางสิ่งแวดล้อมมากที่สุด ส่วนรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมขนาดยาวไม่เสนอวาทกรรมแนวรณรงค์ทางสิ่งแวดล้อมเลย แต่เสนอวาทกรรมแนวปฏิรูปและแนวเปลี่ยนระบบมากที่สุด

ในส่วนของการวิเคราะห์เนื้อหาและกลุ่มวาทกรรมทางสิ่งแวดล้อมพบว่า รายการ โลกสลับสี มีความเปลี่ยนแปลงน้อยมาก เรื่องที่นำเสนอมากคือเรื่องสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม สำหรับกลุ่มวาทกรรมทางสิ่งแวดล้อมมี 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มปฏิรูปและกลุ่มเปลี่ยนระบบ ในเรื่องของผู้ที่แก้ไขปัญหาที่มีการระบุอย่างชัดเจนถึงหน่วยงานของรัฐบาล โดยอาจจะมีการร่วมมือกันเข้ามาช่วยด้วย ส่วนมุมมองของผู้ผลิตก็จัดว่าเป็นมุมมองของรัฐบาล

2.2 วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์ (2537) เสนองานวิจัย ลักษณะภาษาไทยที่ใช้ผ่านสื่อมวลชน โทรทัศน์ ในส่วนรายการสารคดีพบว่าลักษณะทั่วไปของรายการสารคดีคือ การใช้ภาษาด้านเดียว ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นภาษาที่ใช้โวหารแบบบรรยาย อธิบาย เล่าเรื่องและเป็นภาษาที่มีการเตรียมก่อนนำมาใช้ ส่วนสารที่นำเสนออีกเล่าถึงปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์สำคัญ โดยบอก

เล่าถึงประวัติความเป็นมา หน้าที่สำคัญของบุคคลหรือองค์กร หรือแนะนำสถานที่สำคัญหรือเสนอเรื่องสภาพแวดล้อมในสังคม

สารคดีที่ถ่ายทำจากซีกโลกตะวันตกมักเรียบเรียงข้อความแบบตะวันตกดังนี้ คือมักเริ่มเรื่องด้วยนามวลีที่มีข้อความที่สำคัญที่สุดบรรยายถึงใจความสำคัญของเรื่อง หรือบทคัดย่อของเรื่อง ต่อจากนั้นมักตามด้วยการขยายความซึ่งเป็นการอธิบายรายละเอียดพร้อมตัวอย่าง

ส่วนการเรียบเรียงข้อความแบบไทยมีลักษณะดังนี้ คือมักเริ่มโดยมีบทนำหรืออารัมภบท บางครั้งเล่าถึงสิ่งที่ห่างไกลจากหัวข้อบรรยายมาก มักใช้หน่วยขยายเช่น คำวิเศษณ์เป็นจุดเริ่มต้นของเรื่อง และมักลำดับเรื่องตามลำดับเวลา

ในด้านการเชื่อมโยงข้อความแบ่งได้เป็นการเชื่อมโยงข้อความแบบไทยและการเชื่อมโยงข้อความแบบตะวันตก การเชื่อมโยงข้อความแบบไทยมักใช้บริบทสื่อความหมาย ในขณะที่การเชื่อมโยงข้อความแบบตะวันตกจะใช้บริบทในการสื่อความหมายน้อยกว่าแบบไทย ทำให้การเรียบเรียงภาษามีระเบียบ เครื่องคิด

ในด้านลักษณะประโยค พบว่าในย่อหน้าเดียวกันมีประโยคที่ต่อเนื่องกันหรือมีประโยค เพียงประโยคเดียว มีการใช้ประโยคขยายมากที่สุด และมักใช้ประโยคยาว

ในด้านคำศัพท์และวลี ถ้าสารคดีเรื่องนั้นเป็นเรื่องแปลกใหม่จะมีคำศัพท์ที่ใช้เรียกชื่อสัตว์ สิ่งของ ที่แปลกออกไป ส่วนการใช้คำศัพท์ไวยากรณ์ นิยมใช้คำบุพบทมากขึ้น และนิยมใช้คำว่า ทาง และด้าน เป็นคำเชื่อมคำนาม ลักษณะการใช้คำศัพท์ไวยากรณ์อาจนับว่าเป็นอิทธิพลทางอ้อมของภาษาต่างประเทศ

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาวันฉัตรในบทบรรยายสารคดี โลกสลัปส์ ที่สัมพันธ์กับเนื้อหาและคุณภาพของการสื่อสาร

ความสำคัญของการวิจัย

การวิจัยนี้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของความประณีตและพลังของภาษาสารคดีในงานที่ศึกษา ในแง่คุณค่าทางสุนทรียะและจริยธรรม

ขอบเขตของการวิจัย

บทสารคดีโทรทัศน์ โลกสลัปลี ที่นำมาวิเคราะห์ เป็นบทสารคดีความยาวตอนละ 30 นาที ที่ได้แพร่ภาพออกอากาศตั้งแต่ปีพ.ศ. 2532 – 2538 มีทั้งหมดประมาณ 35 ชุด ผู้วิจัยเลือก ชุดสารคดีประมาณ 2 ใน 3 ของจำนวนชุดที่ได้นำเสนอทั้งหมดได้สารคดีจำนวน 22 ชุด และ คัดเลือก บทที่มีความโดดเด่นทางภาษาและเนื้อหาชุดละ 2 บท หรือ 2 ตอน ได้แก่บทสารคดีทั้งหมด 44 บท ดังนี้

- (1) “สิบสองปันนา” ตอนที่ 1 และ ตอนที่ 2
- (2) “อาณาจักรล้านช้าง” ตอนที่ 1 และตอนที่ 5
- (3) “นครวัด - นครธม” ตอน “เงาอดีตที่พนมเปญ” และ “พลังแห่งศรัทธา”
- (4) “ศิลปะขอมในเมืองไทย” ตอน “ตามรอยชัชวรมัน” และ “สำนึกของแผ่นดิน”
- (5) “ทะเลไทย” ตอน “ปีโตรเลียมกลางทะเล” และ “เสวนาทะเลไทย”
- (6) “ชนกลุ่มน้อยในเมืองไทย” ตอน “ม้ง” และ “ลีซอ”
- (7) “เวียดนาม” ตอน “มรดกทะเล” และ “สู่ถิ่นไทดำ”
- (8) “แม่น้ำเจ้าพระยา” ตอน “ขุนน้ำอินทนนท์” และ “ขุนบึงสุดแดนสยาม”
- (9) “พุกามประเทศ” “แดนเจดีย์สี่พันองค์” และ “รัฐฉานตำนานแห่งคนเผ่า”
- (10) “ศรีวิชัย” ตอน “บันทึกจากท้องทะเล” และ “ปริศนาจารึก”
- (11) “สยามประเทศ” ตอน “ศรีสัตนาลัย” และ “ปัตตานี”
- (12) “น่านเจ้า” ตอน “คนไทยมาจากไหน” และ “คนไตในขุนนาง”
- (13) “ทะเลสาบในเมืองไทย” ตอน “บึงบอระเพ็ด” และ “ทะเลสาบสงขลา”
- (14) “ชาวเล” ตอน “อุรักลาไว้ย คนของทะเล” และ “ความเปลี่ยนแปลงคือ
นิรันดร์”
- (15) “อินโดจีน” ตอน “เว้ จักรพรรดินคร” และ “ลูกแม่น้ำเว้”
- (16) “ศรีศิขเรศวร” ตอน “เขาพระวิหารของใคร” และ “ผู้เป็นใหญ่แห่งขุนเขา”
- (17) “เชียงตุง” ตอน “ไต้ร่มธงธรรม” และ “เปิดเวียงเชียงตุง”
- (18) “48 วัน ในทิเบต” ตอนที่ 1 และ ตอนที่ 6
- (19) “วิถีไทย” ตอนที่ 1 และ ตอนที่ 6
- (20) “กล้วยไม้ไทย” ตอน “อัญมณีของแผ่นดิน” และ “บุปผชาติแห่งชีวิต”
- (21) “อาณาจักรล้านนาไทย” ตอน “กำเนิดอาณาจักร” และ “ตำนานหุบเขาและ
ทุ่งราบ”

(22) “หนังสือไทย” ตอน “ภาพยนตร์อัมพร” และ “ภาพสะท้อนสังคม”

ข้อตกลงเบื้องต้น

การวิเคราะห์วิจารณ์ศิลปะของสารคดี โลกสลัปส์ จะใช้ข้อมูลที่เป็นบทบรรยายของสารคดี
เท่านั้น

นิยามศัพท์เฉพาะ

วิจารณ์ หมายถึง วิธีการเรียบเรียงประเภทของข้อเขียน ประกอบไปด้วย การคัดสรร
ถ้อยคำ การผูกประโยค และการใช้โวหาร

สารคดีโทรทัศน์ หมายถึง รายการโทรทัศน์ประเภทส่งเสริมความรู้ ซึ่งให้สาระควบคู่ไป
กับความบันเทิง ลักษณะการนำเสนอของสารคดีโทรทัศน์มีรูปแบบหลากหลาย
ไม่ว่าจะเป็นการบรรยาย สัมภาษณ์ หรือผู้เรื่องแบบมีตัวละคร

บทสารคดีโทรทัศน์ หมายถึง บทบรรยายประกอบรายการสารคดีทางโทรทัศน์
สารคดี โลกสลัปส์ หมายถึง รายการสารคดีโทรทัศน์เชิงวิชาการที่เน้นเนื้อหาประเภท
ศิลปวัฒนธรรมควบคู่ไปกับธรรมชาติวิทยา ลักษณะการนำเสนอเป็นสารคดีชุดความยาว
ประมาณ 30 นาที แพร่ภาพทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 และสถานี
โทรทัศน์ช่อง 9 อ.ส.ม.ท. เมื่อปี พ.ศ.2532 – 2538

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ศึกษาหาความรู้ทางทฤษฎีเกี่ยวกับวิจารณ์
2. คัดเลือกบทสารคดีในขอบเขตของการวิจัย
 - 2.1 คัดเลือกสารคดีจากบทสารคดีที่ได้รับจากบริษัทแปซิฟิกอินเตอร์คอมมิวนิเคชั่น จำกัด
 - 2.1 คัดเลือกสารคดีจากวิดีโอ

3. ถอดคำบรรยายจากวีดิทัศน์
4. วิเคราะห์วงจรกิจของสารคดีในขอบเขตที่ศึกษา โดยพิจารณาองค์ประกอบของภาษาด้าน คำ การเรียบเรียงประโยค การใช้โวหาร
5. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของวงจรกิจกับเนื้อหาและคุณภาพของการสื่อสาร
6. อภิปรายและสรุปผล